

ХИБРИДНО РАТОВАЊЕ И АСИМЕТРИЧНЕ БЕЗБЕДНОСНЕ ПРЕТЊЕ*

Мирослав Митровић**

Министарство одбране Републике Србије,
Институт за стратегијска истраживања

Глобализација са свим позитивним и негативним ефектима, актуелна дешавања на међународној сцени, пракса развоја међународних односа, избијање и управљање сукобима и конфликтима широм планете, појаве нелинеарних и асиметричних форми угрожавања безбедности, упућују на постојање и промену развијених форми сукоба међу државним и недржавним ентитетима. На једној страни, сведоци смо да се државни и недржавни субјекти, у остваривању својих интереса не руководе класичним формама сукоба или ратовања. Истовремено, ефекти ангажмана средства и снага, доводе до евидентних промена, како у области реалне геополитике на терену, тако и у делу дивергенције сфера утицаја и остваривање ефеката стратегијске предности и позиционирања моћних глобалних, али и регионалних сила. Самим тим, поставља се питање, да ли вођење сукоба неконвенционалним средствима априори можемо назвати асиметрично ратовање, да ли оно заправо постоји и каква је корелација хибридног ратовања са асиметричним безбедносним претњама.

Овај рад тежи, да у сажетој форми, анализом широке теоријске базе научне литературе, нормативних аката и аналитичких документа, на основу анализе генеричких услова постојања асиметричних претњи и хибридног ратовања, сублимира појмовну условљеност, различитост као и појавну усклађеност два напред наведена феномена.

Кључне речи: *глобализација, хибридно ратовање, асиметричне безбедносне претње*

Глобализација као парадигма развоја савремених безбедносних односа

Анализирајући савремене међународне односе, може се закључити да је процес глобализације одлучујући фактор креирању међународних односа у времену после Хладног рата, при чему су кључне области генерисања покретања, али

* Рад је део научно-истраживачког пројекта Института за стратегијска истраживања, "Хибридно ратовање – искуства и перспективе".

** Пуковник др Мирослав Митровић, miroslav.mitrovic@mod.gov.rs

и резултанти процеса глобализације, међународна економија и политика. При томе, глобализација собом доноси како позитивне, тако и негативне ефекте. Као главни генератор глобализације, препознаје се економија и развој неолибералног концепта развоја друштва.¹ При томе, глобализација је довела до раздвајања појмова међународне и светске економије. Наиме, међународна економија је уоквирена институционалним наступом државе или међународне организације, док светска економија представља интересну корелацију недржавних или често надржавних субјеката, тачније корпорација, чиме се губи потенцијал утицаја националне државе и међународна контрола.² Стална потреба за оплођавањем капитала, фрагментацијом националних економија на рачун глобалних субјеката и ширења тржишних маргина, упућује на закључак да је глобализација вођена мултинационалним корпорацијама и банкама и да је подређена њиховим интересима.³ Овакав наступ, има за реакцију да нације са својим наслеђем, етичким и моралним нормама, имају различите односе на процесе глобализације. Наиме, глобални капитал у својој тежњи да прошири своје присуство, посеже за различитим формама притисака, који не морају бити војни или оружани. При томе, утицаји имају као превлађујући циљ успостављање погодних услов за развој глобалног капитала и могу бити политички (демократизација, цивилно друштво, парламентарна контрола извршне власти, промена власти, промена спољне политике, цепање држава), и системски (либерализација тржишта, приватна иницијатива, слободни пласман капитала, поштовање стандардизованих закона, промена система власништва и управљања над ресурсима, производњом и тржиштем). На основу анализа, могуће је пројектовати следеће негативне карактеристике глобализације:⁴ (1) социјална поларизација у државама као и повећање разлике међу државама (богате и сиромашне, развијене и неразвијене), (2) уплитање у суверенитет државе и потчињавање општем, вишем идентитету надржавне организације, (3) друштвена фрагментација и успостављање политичких и економских елита, као и издвојених центара моћи, стварање јаза између политичке елите и базе друштва, опште јавности (настаје из неразумевања и непознавања токова, процеса, као и немогућност сагледавања циљева).

Комплексност феномена глобализације упућује на дуализам, који се исказује у економској, културној и политичкој сфери.⁵ Улога и активности глобалних институције (УН, НАТО, ЕУ и др.) указују на тренд измештање ауторитета политичког одлучивања и његово удаљавање од легитимитета појединачне, националне државе. Сажето, може се рећи да је глобализација обележена неолибералним приступом и да је суштинска карактеристика глобализације њена двојност – компаративно напредовање и регресије. На другу страну, као латентна опасност уочава се и анти глобалистички фундаментализам, тачније бекство у „гетоизацију“ друштва и изолованост од остатке светске заједнице народа. Такође, не смеју се изоставити опасности од деловања религијског екстремизма,

¹ Види: Штрбац Катарина, Митровић Мирослав, "Интердисциплинарни приступ наукама безбедности и одбране", Политичка ревија, број 3/2012.

² Види: Cox R.W., "Perspektive of Globalization" in ed. Mittelman, J.H., *Globalization-critical reflections*, London, Lynne Rienner Publisher.inc. 1996, p. 22-23.

³ Штрбац Катарина, Митровић Мирослав, 2012., стр. 282.

⁴ На основу: Cox, R.W., 1996., p. 27.

⁵ Према: Печујлић, М., *Глобализација-два света*, Београд: Гутембергова галаксија, 2002.

који у актуелном тренутку, посебно кроз деловање исламских екстремистичких организација, реално потреса глобалне односе у сфери геополитике, енергетике, одбране и безбедности, итд. На основу анализе исходишта исламског екстремистичког деловања, може се закључити да је у актуелном тренутку, представља најјачу идеолошку противтежу и супротстављену снагу глобализацији заснованој на неолиберализму.⁶

Сведоци смо, дакле, да се глобализација, проистекла из тежње ка успостављању глобалног тржишта, остварује у нимало идиличном процесу, и да је, реално, својим негативним утицајима, покретач многих кризних жаришта и сукоба широм планете. Овакав геополитички амбијент и ниво измешаних амбиција и интереса центара моћи, који кроз институције држава, међународних организација или недржавних ентитета теже да остваре своје интересе, неминовно доводи до сукоба и конфликта. Сукоби се дешавају у више равни друштвеног живота и на више просторних паралела. Овакав амбијент резултира појавом сукоба ниског интензитета (грађанских ратова, сецесије државне територије, унутрашње револуције) или других форми ескалираних, нарушених односа, екстремних фрустрација, као што су, економска и финансијска нестабилност и кризе, нарушена енергетска безбедност, легалне и нелегалне миграције, надметање за природне ресурсе, хуманитарне и еколошке кризе, екстремизам, тероризам, трговина дрогом и оружјем, регионални конфликти и претње у кибернетском простору.

Све напред наведене појаве нарушавања безбедности, у савременој литератури и аналитичким расправама, уоквирене су под појмове асиметричних претњи и хибридног ратовања. Ипак, исходишта, ниво организације, циљеви, средства и објекти деловања нису увек исти, а логика обавезне и безусловне повезаности одређене појавне форме угрожавања безбедности са одређеним феноменом, није увек потпуно тачна и могућа. Поред тога, поставља се питање да ли су и у којој мери појмови хибридног ратовања и асиметричних безбедносних претњи компаративни, колико су условљени и у каквој су међусобној корелацији?

Појмовни оквир хибридног ратовања

Сама идеја и појмовно тумачење хибридног ратовања нису нови. Наиме, још је Сун Цу Ву истицао да је спровођење индиректних форми ратовања један од најефикаснијих начина борбе против непријатеља.⁷ Под овим се подразумева постизање предности или пораза непријатеља без директног ангажовања сопствених војних оператива и трошења сопствених ресурса што би било неминовно у директном сукобу. У савременим разрадама рата као теорије сукоба, извршна је условна подела конвенционалних ратова на више генерација:⁸

– 1. генерација, преовладава и одређује се са карактеристикама тзв. Наполеонових ратова и ратова после њих (оквир деветнаестог века), где је примат имала бројност армија у сукобу и преовлађивао је људски потенцијал;

⁶ Види: Суботић, М., *Екстремизам под окриљем религије, Одбрана*, Београд, 2015.

⁷ Sun Tzu, *Art of War- Chapter 3: Attack by Stratagem*, Leicester:Allandale, 2000., p. 9.

⁸ Renz, B., Smith H., *Russia And Hybrid Warfare –Going Beyond The Label*, Finnish Prime Minister's Office, Government's analysis, 2016, pp 5.

– 2. генерација, која се оквирно смешта у времену око Првог светског рата (прве декаде двадесетог века), где је превласт била на страни технологије и техничких иновација у наоружању, односно на ватрене моћи;

– 3. генерација, доба од Другог светског рата, до средине 80-тих година двадесетог века, где је преовлађујућа компонента представљала способност маневра;

– 4. генерација, која представља усаглашену и једновремену употребу ненасилних и насилних форми грађанских протеста, у комбинацији са применом специјалних операција, уз интензивно коришћење политичких, економских и друштвених инструмената, ради сламања противничких борбених способности, морала и система организовања. Углавном се у својој основи идентификује са концептом националне безбедности коју је развила САД као одговор на терористички напада 11. септембра 2001. године и усмерен је према недржавним организацијама (Хезболах, Хамас, Ал Каида). Према овој теорији, класични сукоби држава постали су реликт прошлости.

Поред наведеног, одређени аутори, су развили теорије 6. генерације ратова⁹ а сам појам „Хибридног ратовања“ промовисан је код већине аутора, током 2007. године. Посебна актуелизација појма, нарочито од западних аутора уочена је током 2014. године, после анексије Крима од стране Руске Федерације, при чему је ова акција идентификована са постулатима хибридног ратовања. Истовремено, руски аутори су у својим делима настојали да „обојене револуције“ и промене режима доведу у везу са хибридном ратовањем. Узимајући напред наведено у обзир, може се закључити да савремена геополитичка сцена представља полигон хибридног ратовања, те да је његов концепт веома близак 4. генерацији ратова, пре свега због чињенице да се у остваривању циљева ангажују не војна средства, као што су дипломатија, економија, енергетика, информације и интензивно коришћење медија. Истовремено, актуелни сукоби, (хибридни ратови) и поред тога што не постоји јасно дефинисано становиште научне заједнице, а због израсле форме и постигнутог отклона и израсле форме у односу на 4. генерацију, могу се назвати и сукоби 5. генерације.

Хибридно ратовање се заснива на откривању и артикулацији хибридних ризика и креирању хибридних претњи по безбедност једне државе, како би се утицало на њене слабости и омогућило остваривање сопствених интереса, без (или уз минимално) коришћење директне војне моћи. Концепт хибридног ратовања у себи сублимира комбинацију конвенционалних, неконвенционалних, терористичких, криминалних, психолошких, економских, енергетских и других инструмената за дестабилизацију државе. Појавне форме деловања могу бити у распону од насилне сецесије или анексије дела територије, свргавања власти или промене политичког система у једној држави. Према одређеним теоријама¹⁰ Хибридно ратовање у себи обједињује цео спектар различитих модела ратова који се спроводе са конвенционалним, неконвенционалним тактикама и ангажованим снагама, укључујући насилје и цивилне немире, као и криминално деловање. Поред тога, хибридно ратовање може да буде спроведено од

⁹ Руски стратег, Владимир Слипченко је развио теорију по којој је модел ангажовања САД и НАТО у агресији на СРЈ, током 1999. године, пример 6. генерација ратова, које карактерише висока технолошка и техничка супериорност. Према њему, ратови будућности ће бити засновани на технолошкој доминацији снага у сукобу. Видети опширније: Слипченко, В., *Война будущего*. Moscow: Московский Обществественный Научный Фонд, 1999.

¹⁰ Hofman, F., G., *Conflict in the 21st Century-The Rise of Hybrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, 2007, p. 8.

стране од државних или недржавних субјеката, при чему је обавезно да ангажовани недржавни актери обавезно имају подршку одређеног спољног државног субјекта. У начелу, актери реализације могу бити државни или недржавни субјекти, уз веома наглашену асиметричну компоненту, која им даје флексибилан и динамичан карактер у слободи остваривању постављених циљева.

У анализи појаве хибридног ратовања, можемо закључити да је услед утицаја глобализације (развој технологије, масовних медија, нарастајућа доминација мултинационалних компанија итд.), и губљења јасне идеолошке разлике у политикама великих сила, крајем двадесетог и почетком двадесет првог века, дошло до губљења класичног облика сукоба „држава-држава“, који је преовладавао у двадесетом веку. Наиме, формулисање нових, „контролисаних“ и „одмерених“ конфликта се може посматрати као директан резултат утицаја глобализације, као и тежње центара моћи и издвојених елита за остваривањем својих интереса. Поред тога, може се закључити да у актуелној светској хијерархији односа, не постоји јасна и одређена идеолошка разлика између главних субјеката на геополитичкој сцени, већ је на снази интересна конфронтација, која има за циљ остваривање доминације у сфери сопственог интереса. При овоме, глобалне и регионалне силе, примењују идентичне моделе и приступе планирању хибридне операција, а једина разлика представља ниво амбиција, што зависи од снаге државе, односно да ли је она позиционирана као глобална или регионална сила.

Хибридно ратовање представља широки варијетитет не конвенционалних борбених и неборбених операција. Лепеза активности које подразумевају хибридно ратовање у себи садржи комбинацију примене нелегалних борбених операција, спонзорство, организацију и спровођење политичких протеста, економске мере, које су пропраћене снажним информативним кампањама. Све наведене и друге активности које имају за сврху дестабилизацију државе или промену власти у њој, организују се и спроводе са сврхом постизања стратегијских интереса великих сила или издвојених центара моћи (корпорација, интерних група) са циљем успостављања стања нарушавања баланса моћи у међународним односима и остваривања сопствених интереса, претежно неборбеним средствима.¹¹

Хибридни аспект сукоба проистиче из саме комбинације наведених типова ратовања који се воде конвенционалним средствима (оружани сукоби и побуне са коришћењем наоружања) од стране асиметричних субјеката (недржавни субјекти, односно побуњеничке или терористичке групе), или неконвенционалним средствима (политичким, економским, енергетским, медијским, информатичким, културним итд.). Према Хофману,¹² хибридне безбедносне претње представљају све феномене који истовремено у себи ангажују комбиновану и синергијску примену конвенционалног оружја, не конвенционалних и ирегуларних тактика, терористичких аката и криминалног деловања, који истовремено делују на једном бојишту, са циљем постизања политичких циљева. Овакав концепт остваривања националних интереса се назива неконвенционално, политичко (хибридно) ратовање.

¹¹ Kofman Michael, Rojansky Matthew, „A Closer look at Russia's 'Hybrid War'“, *Kennan Cable*, Woodrow Wilson International Center for Scholars, No. 7, April 2015, p. 3.

¹² Hoffman, Frank, G., „On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs. Hybrid Threats“ *War on the Rocks* (blog), July 28, 2014, Interenet, <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybridthreats/>, 10/12/2016.

Једна од општих карактеристика хибридних ратова, је да се губи јасна разлика између војника и цивила, као и организованог насиља, терора и рата. Практично, хибридно ратовање, представља форму испољавања стратегијске иницијативе, и свака велика сила има за потребу да примењује ради очувања или постизања доминације у веома променљивој и динамичној геополитичкој средини. На основу напред наведених предуслова може се рећи да су неке основне појавне форме хибридног ратовања: сепаратистички и сецесионистички покрети, „Обојене револуције“, институционализован религијски, национални и политички екстремизам, економске и енергетске санкције и остале опште санкције (у спорту, култури, науци итд).

Основне области деловања према циљној држави у оквиру хибридног ратовања су:

– *Специјалне и психолошке операције*, које имају карактер да су ограниченог времена извођења, великог интензитета са веома великим директним ефектима. Доктринарни оквир ангажовања ОС у оквиру специјалних и психолошких операција као део хибридног концепта ратовања, могуће је наћи и у садржајима стратегијским докумената федералне администрације САД, где се између осталог, у форми „не регуларног“ ратовања које спроводе ОС САД, наводе и против побуњеничке операције, информативне операције, контра тероризам, неконвенционално ратовање, страна унутрашња одбрана (подршка другим државама при агресији споља), операције стабилизације, безбедносне транзиције, и реконструкције, стратегијске комуникације, психолошке операције, информативне операције, цивилно–војне операције, обавештајне и контраобавештајне операције.¹³

– *Економско, енергетски и политички притисци*, представљају деловања променљивог времена трајања и варијабилног односа интензитета примене и постигнутих ефеката. Наведене мере у многоме зависе од економских и енергетских капацитета државе на којој се примењује, као и од међусобне условљености и повезаности државе (или наддржавног ентитета) субјекта који промењује мере и државе објекта. Савремена пракса сведочи да се, било методом отворених санкција или кроз манипулације унутар система државе објекта, притисцима на слабе тачке у лидерским круговима, доводи до успостављања реалних или наметнутих криза, које доводе до несташица или постојања не функционалних вишкова у роби, ресурсима или новцу, чиме се подстиче опште незадовољство и потреба да се стање (власт, политика, државни систем итд.) промени.

– *Информације, медији, Интернет и његове платформе*, област деловања коју карактерише варијабилни интензитет, који зависи од степена достигнуте реализације активности из осталих области хибридног деловања. Време примене је релативно дугорочно и зависи од постављеног циља и темпа реализације активности у осталим областима. Суштина деловања у наведеној области је утицај на јавно мњење при чему се, у зависности од циља и анализа циљних група тежи ка задржавању, отклону, промени или усвајање нових ставова, као и уношење сумње, несигурности и страха у јавно мњење државе која је објекат деловања.

– *Јавна дипломатија*,¹⁴ област деловања у којој се примењују тактике и инструменти ниског интензитета, дугорочно је оријентисана, и чини је више разнородних активно-

¹³ Department of Defense of US Government, *Irregular Warfare (IW)-Joint Operating Concept (JOC)*, 2007, p. 7.

¹⁴ Сам термин *јавна дипломатија* (en: *public diplomacy*) настао је 1965. године, од стране Едмонда Гулиона (*Edmund Gullion*), декана *Fletcher School of Law and Diplomacy* са *Tufts* Универзитета, из Бостона. Гулион је имао дугогодишњу каријеру у оквиру спољнополитичке администрације САД и један је од оснивача центра за јавну дипломатију, (*Edward R. Murrow Center of Public Diplomacy*).

сти из сфере друштвеног живота, чијом се применом тежи ка креирању одређеног става и поимања према неком феномену или субјекту. Потреба за успостављањем јавне дипломатије генерисана је развојем међународних односа и подржана је глобализацијом. Наиме, традиционална дипломатија је заснована на концепту односа држава и њених администрација, такозвана „*Government-to-Government*“, или *G2G*, а у једном свом делу је имала развијени однос државе према грађанима друге државе „*Government-to-People*“, односно *G2P*, док се у савременом концепту глобализације и информатичког друштва, примењује широки модел индивидуалног приступа и широко комуникације, назване „*People-to-People*“ или *P2P*. Надаље, јавна дипломатија је у директној вези са појмом меке моћи, „*soft power*“, коју је у својим разматрањима обрадио Нај, и то на начин да је према њему, између осталог, мека моћ заснована на неопипљивим и индиректним утицајима какви су култура, друштвене вредности и идеологија.¹⁵ У најкраћем, може се закључити да јавну дипломатију чине активности из најширег корпуса друштвеног живота: културе, образовања, школства, религије, индустрије забаве, невладиних организације, политичких покрети и удружења грађана, цивилних иницијатива и др, које се спроводе ради остваривања утицаја на јавно мњење једне државе. Према својим циљевима и очекиваним ефектима, може се рећи да је, у савременој пракси, јавна дипломатија директан инструмент хибридног ратовања.

Детерминисање појма и садржаја асиметричних безбедносних претњи

Сложености анализе појма асиметричних безбедносних претњи садржи у себи и дубљи филозофски и социо-психолошки корен. Наиме, Бејерчен¹⁶ наводи, како је само тумачење појмова као што су периодичност, асиметрија, диспропорционалност, конфузна и да изазива логичку одбојност, засновану на укорењености у културном наслеђу човечанства уопште, те да је разумевање „стабилних“, односно линеарних појмова далеко једноставније и пријемчљивије од тумачења „нестабилних“ појмова као што су асиметричност и не линеарност.

Асиметрија је према одређеним ауторима саставни део историје друштва и ратовања, односно, да асиметричне претње имају историју дугу колико и човечанство.¹⁷ Такође, према неким ауторима, асиметрично ратовање, и његове концептуалне основе се могу уочити још у писању Сун Цу Вау. при чему основ концепта асиметричног ратовања представља модел којим се технолошки и бројношћу слабијем противнику омогућава да нанесе губитке супротној страни, износећи резултате са циљем промоције својих ставова и циљева, са тежњом мотивације нових истомишљеника.¹⁸ Може се рећи да актуелно коришћење појма асиметрије има корене и у

¹⁵ Види: Nye, Joseph, S., Jr., "The misleading metaphor of decline," *The Atlantic Monthly*, March 1990.

¹⁶ Alan Beyerchen, "Clausewitz, Nonlinearity and the Unpredictability of War," *International Security*, 17:3 (Winter, 1992), p. 59-90.

¹⁷ Види: Metz, S., and Johnson, D., V., *Asymmetry And U.S. Military Strategy: Definition, Background, And Strategic Concepts*, Strategic Studies Institute, US, 2001.

¹⁸ Renz, B., Smith H., 2016., стр. 5.

фрази „асиметрична битка“ која је коришћена у извештајима пилота ОС САД којима се описује противничко деловање према авијацији САД са земље.¹⁹ Надаље, у наведеним извештајима, овим појмом се објашњавао одговор против ваздушне одбране са земље, при нападу на аеродром,²⁰ са позиције ваздушне доминације ОС САД.

Шире тумачење природа асиметричних претњи подразумева развоја и примене метода угрожавања безбедности које су различите од претпостављених концепата или тактика и доктрина које примењује противник. Асиметричност у одбрани и безбедности се може посматрати и кроз исказану не сразмерност у развијености и поседовању војне технологије, за шта постоји обиље примера у историји ратовања током 20 века. Такође, асиметричност се може посматрати и са становишта диспропорције изражене борбене воље, подршке становништва и борбеног морала субјектних страна. Организациона асиметричност може бити такође од великог значаја, и у појединим случајевима може да допринесе делимичној компензацији технолошке асиметричне. Као значајно, одређени аутори такође наводе и асиметричност у стрпљењу, истрајности и временској перспективи, која је посебно значајна у субјектима противника који имају различите културолошке перцепције ратовања.²¹

Постоји више дефиниција садржаја асиметричних претњи, али се у начелу, термин користи у описивању напада на који институција државе нема адекватну одбрану, и чије тактике су специфичне по форми и израженим циљевима. На основу одређених анализа могуће је условно одредити детерминанте асиметричног ратовања:²²

- Асиметричне претње безбедности представљају нове, необичне, изненадне, нагле и неочекиване претње;

- Амбијент за развој појаве је условљен актуелним историјски јединствене безбедносне околности са којима се сусрећу институције које се баве управљањем безбедношћу, које имају утицај на све међународне и безбедносне односе;

- Асиметричне претње условљене су позицијом и ставовима одређених држава према глобалној спољној и безбедносној политици;

- Класични, конвенционални приступ организовању система одбране и безбедности једне државе је у актуелним динамичних кретањима релативно застарео и показује организационе слабости и недостаци у систему одбране;

- Општи систем државне организације показује латентне институционалне слабости у актуелном, класичном начину одговара на безбедносне опасности и доминантно је усмерен према спречавању и отклањању последица, а мање на превенцију и изградњу система заштите.

- Постојање и примена нових тактика и развијених оперативних способности, као и техничких и неконвенционалних средстава у деловању противника.

¹⁹ Види: Kolet, K., S., *Asymmetric Threats to the United States*, Fairfax, VA: National Institute for Public Policy, 2002.

²⁰ Institute for National Strategic Studies, *Strategic Assessment 1998: Engaging Power for Peace* Washington: National Defense University Press, 1999, p. 169.

²¹ Metz, S., Johnson, D., V, 2001., p. 10.

²² Види: Lambakis, S., Kiras J., Kolet K., *Understanding "Asymmetric" Threats to the United States*, Fairfax: National Institute for Public Policy, 2002.

Уважавајући чињеницу да основа асиметричност подразумева избегавање директног конвенционалног оружаног сукоба од стране која спроводи асиметрична деловања, било да се ради о државном или недржавном ентитету, можемо уочити одређене карактеристике асиметричног деловања.²³

- неуобичајене безбедносне претње, као што су отмице таоца, уцене и слично,
- нерегуларне претње, са становишта да се практикују у односу на организацију и праксу коју подразумева ратно право, међународни уговори или уговори о контроли наоружања, као што су коришћење бојних и хемијских отрова и слично,
- претње чије се спровођење не подудара са до сада препознатим, конвенционалним средствима и чије планирање нема препознату процесну функцију, као што су терористички напади са великим разарајућим ефектима,
- претње које са потенцијалним ефектима дејстава значајно угрожавају цивилне и војне капацитете, као на пример, могуће коришћење балистичких ракета и других оружја за масовно уништење,
- претње на које не постоји могућност реципрочног одговора, као што је случај са терористичким нападима,
- претње на које не постоји адекватан одговор у смислу оспособљености и процедура од стране војних и цивилних институција, као и њихово не препознавање од стране правне и законске регулативе.

Једна од главних карактеристика асиметричних претњи одражава се у томе да су организатори, субјекти асиметричних деловања, организације, покрети или државе које избегавају да својим деловањима ступе у директан, отворени оружани конфликт са државом која је циљ деловања, односно избегавају ступање у рат у класичном смислу. У случају када су носиоци асиметричног деловања организације или покрети, оне могу бити организоване, подржане или усмерене од стране друге државе спонзора, делујући против државе жртве и према уоченим слабим тачкама у друштву, социјално економским и политичким структурама, као и према појединим слабим тачкама критичне инфраструктуре државе или система одбране и безбедности. На овај начин се носилац асиметричних дејстава стављају у позицију реализације хибридне форме ратовања коју спонзор остварује и постају посредник у реализацији туђих интереса.

Државни ниво односа према асиметричном ратовању, можда је најочигледније препознати у приступу САД. Са становишта САД, термин асиметрија обухвата више елемената који упућују на поједине слабе тачке државног система, које могу бити потенцијална мета напада асиметричним средствима. Поред тога САД полази са основа да је њена улога јединственог лидера у успостављању и одржавању геополитичке стабилности и успостављања глобалне безбедности (међународни ангажман и улога у глобалном поретку) и уређења држава (демократија, отворена тржишта, општа људска права и слободе), према њеном тумачењу, једна од истурених циљева према којима делују и са којим су подстакнути носиоци асиметричног деловања.²⁴

²³ На основу: Lambakis, S., Kiras, J., Kolet, K., 2002., p. 14.

²⁴ Štrbac Katarina, Mitrović Miroslav, "Asymmetric Threats-common response in Western Balkans", *The Review of International Affairs*, vol.LXII, No 1143, July-September 2011, p 94.

Надаље, са становишта САД, може се рећи да одговор на асиметричне претње представља начелни оквир контра акције, којом се врши слабљење државе или групе која се конфронтира са ОС САД. Другим речима, сваки војни план који подразумева избегавање директног сукоб неког организационог ентитета са ОС САД, свакако мора бити по свом карактеру асиметричан, са становишта уважавања диспропорције војне снаге и потенцијала. У ужем смислу посматрано, само коришћење појма асиметрије у функцији описивања појава у области одбране и безбедности, може се повезати и са појединим тактичким и доктринарним документима САД. Из наведеног се може закључити да САД развија асиметрични приступ војним и безбедносним операцијама кроз организован, државни, приступ одговара на асиметричне претње од стране других ентитета. Асиметрија према одређеним ауторима из САД има за циљ нарушавање снаге САД коришћењем њених слабости, асиметричним приступом, преваходно заснованом на психолошким ефектима. Практично, асиметричан приступ се заснива на коришћењу противникових слабости, коришћењем иновативних, не традиционалних тактика, оружја и технологија и може се применити на све нивое и врсте ратовања – стратешком, оперативном и тактичком, као и кроз читав спектар војних операција.²⁵

Уопште гледано, потенцијалне мете, објекти деловања асиметричних напада су свакако елементи националне критичне инфраструктуре, где се на националном нивоу може посматрати физичка и виртуелна инфраструктура. Физичка критична инфраструктура подразумева елементе критичне инфраструктуре целокупног друштва (цивилне и војне капацитете), и посматра се кроз комуникације, саобраћајнице, енергетска постројења, елементи водоснабдевања, и друго. Другу компоненту чине елементи информатичке подршке, који имају физичку (предајници, емитери, чворишта итд.) и виртуелну компоненту (аудио и други проток информација, базе података, програми, крипто елементи итд.).

Према могућим ефектима, асиметрична деловања се могу одредити на: ефекте према популацији (бројност захваћене популације, степен разарајућих ефеката на захваћену популацију); економске ефекте (економски губици и степен уништења економских и сервисних потенцијала); ефекти према животној средини; политички ефекти; психолошки ефекти; последице по јавно здравље.

Према времену спровођења може бити краткорочна или дугорочна, као и варијабилна по питању коришћења метода, технологија, организације, итд. Такође, свака асиметрична операција може имати и физичку и психолошку компоненту.²⁶

Упоредна анализа хибридног и асиметричног ратовања

Блискост појмова и појавних форми хибридног ратовања и асиметричних претњи безбедности које се условно могу назвати и асиметрично ратовање, значајно отежава јасну и конкретну дистинкцију између ова два феномена. У прокушају изналажења заједничких особина, разлика и међусобне условљености оба појма, пошло се са више полазних тачака које обухватају одређене теорије сукоба, субјекте

²⁵ The Joint Staff, *Joint Strategy Review*, Washington, DC, 1999, p. 2

²⁶ Metz, S., Johnson, D., V, 2001., p. 2

и извршиоце планирања и спровођења, обим деловања, резултанте и ефекте, као и средства и време реализације. Такође, покушано је де се изврши успостављање међусобне корелације ова два појма у погледу њихове условљености која произилази из евентуалног узајамног деловања.

Хибридно ратовање, као примењени и развијени концепт ратова четврте генерације, и асиметричне безбедносне претње или асиметрично ратовање, праве снажну дистинкцију између директног и индиректног ангажовања оружаних капацитета. Наиме, још је Харт²⁷ сматрао да је дужи, скупљи и непродуктивнији пут директног деловања оружаним капацитетима, на физичке и ментално–психолошке снаге противника, а да је делотворнији, стратегијски индиректан приступ различитим формама деловања, чиме се ефикасно разара психолошки и физички баланс противника и постиже његово повлачење и пораз. У смислу полазне идентификације логике успостављања базе за планирање и организовање хибридног и асиметричног ратовања, могу послужити приступи које износе Терија хаоса и Мрежно-центрична теорија ратовања.

Теорија хаоса корелира са хибридном и асиметричним ратом на основу заједничког исходишта у форми активне динамике вишезначних процеса, који на први поглед нису усаглашени према јединственом циљу. Поред тога, флуидност појавних облика хибридног и асиметричног ратовања, њихове динамичне карактеристике, разнородност субјеката који га реализују и спроводе, упућују на могуће идентификације ових феномена са применом теорије контролисаног хаоса. Према Корубку,²⁸ применом начела Теорије Хаоса, која се ослања на тумачења Мана, кроз конструктивне, креативне и управљиве „под хаосе“ као процесе и радње, могуће је остварења стратегијски постављених циљева у оквиру хибридног рата. Наиме, полазна основа за наведено тумачење је да је Маново разумевање хаоса, према чему његова суштина садржана у нелинеарној динамици промене система са великим бројем променљивих субјеката.²⁹ Истовремено, наведени субјекти и поред тога што се налазе и функционишу у нелинеарном систему, периодично попримају одређене условне форме, чиме се могу описати, и тиме условно, довести у раван организованог хаоса. Према овој теорији, хаос је условљен са иницијалним променљивим величинама, варијаблама, које, када се прецизно дефинишу у конкретној ситуацији и окружењу, могу да омогуће креирање стратегије управљања хаосом ради постизања интереса. Према Ману, полазне варијабиле хаоса су: иницијални облик/формат система; разумевање структуре система; повезаност субјеката унутар система и конфликтна енергија појединих субјеката. Примена наведеног концепта је уочљива у савременој међународној пракси и многи аутори њену примену идентификују са актуелним дешавањима на међународној сцени. Као примере, могуће је навести радове Махди Даријуса³⁰ и Шашкова.³¹

²⁷ Опширније: Hart, L., *The Strategy of Indirect Approach*, National War College Internet Archive, 1954.

²⁸ Korybko A., *Hybrid Wars: the indirect adaptive approach to regime change*, Moscow: Peoples' Friendship University of Russia 2015, p. 23.

²⁹ Види: Steven Mann, "Chaos Theory and Strategic Thought", *Parameters*, Autumn 1992.

³⁰ Види: Mahdi Darius Nazemroaya, "Iraq and Syria are Burning, "Constructive Chaos" and America's Broad Strategy to Conquer Eurasia." *GlobalResearch.ca*, June 2014.

³¹ Види: Sergei Shahskov, "The theory of 'manageable chaos' put into practice." *Strategic Culture Foundation*, 1 Mar. 2011.

У подршци идентификације асиметричног ратовања са примењеном Теоријом хаоса, поједностављено се може уочити да је сама асиметричност условљена креирањем „хаоса“ и нарушавањем постојећих функционалних способности државе, деловањем на слабе тачке у кључним областима државне организације и друштвеног живота. У приступу анализе односа хибридног и асиметричног ратовања, може се закључити да је асиметрично ратовање представља „мали“ хибридни рат, односно да се хибридни ратови могу поистоветити са низом више активностима које у себи могу сублимирати и асиметрична деловања.

Мрежно-центрична теорија ратовања се такође доводи у релацију са оквиром хибридног и асиметричног ратовања. Према појединим теоретичарима³² мрежно-центрично ратовање, представља облик кофликта на друштвеном нивоу, који је различит од класичног начина ратовања, и у којем актери користе мрежне форме организације, доктрине и стратегије, засноване на модерним технологијама савременог информатичког доба. Актори могу бити организације, мале групе или појединци, који комуницирају, координирају и синхронизују своје кампање, често без чврстог централног управљања. При томе, у једном сегменту примене наведене теорије, може се препознати да је преовлађујући начин за спровођење циљева, заснован на коришћењу меке моћи, посебно на информативним операцијама и управљању перцепцијама. Актуелност наведеног концепта могуће је пронаћи у радовима који се баве развојем модела и анализом примењеног мрежно-центричног ратовања, као што су дела Цебровски и Гарцка.³³

Истовремено, асиметрично ратовање се може препознати у преовлађујућој мрежној форми организовања носиоца деловања (на пример, Ал Каида), као и у делу неконвенционалног приступа организовања акција, коришћења средстава, али и употреби савремених технологија, посебно у делу комуникација, мотивације и врбовања нових присталица и медијске и Интернет промоције свог деловања и идеја.

Анализом *субјеката* деловања, закључујемо да се и хибридно и асиметрично ратовање могу планирати, спроводити, управљати и кориговати са основом на државне, и недржавне субјекте. Практично, можемо рећи да хибридно и асиметрија као појаве форме сукоба ниског интензитета, корелиарију у појмовном оквиру разноврсности, флексибилности, прилагодљивости и не конвенционалности субјеката, средстава, метода и начина деловања у оквиру остваривања постављених циљева.

Са становишта *детерминанти* појмова, може се рећи да су одреднице хибридног ратовања шире, комплексније, стратегијски одређеније од детерминанти асиметричног ратовања, што наговештава и могући разлог зашто се у расправама инсистира на коришћењу термина „асиметричне претње“ а не ратовање, које би представљало шири и по садржају обимнији појам.

Такође, *области деловања* хибридног ратовања су слојевитије, општије у смислу захвата друштвеног бића и подразумевају постизање дугорочнијих ефеката. На другу страну, асиметричне претње својим деловањем покривају ужи, конкретнији дискурс друштвеног живота и определене су према примарном деловању према физичким објектима и становништву, са накнадном психолошком и информативном поруком.

³² Види: Arquilla, J., Ronfeldt, D., *The Advent of Netwar-Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*. Santa Monica, CA: Rand, 2001.

³³ Види: Cebrowski, A., Garstka, J., *Network-Centric Warfare: Its Origin and Future*, U.S. Naval Institute, Jan. 1998.

Закључак

Анализирајући савремене конфликте, њихову природу и карактеристике, дими-нуирајући утисак је изостанка класичних, конвенционалних форми ратова, те да се на сцени остварује посебне форме сукоба, ниског, ограниченог, регионалног и контролисаног интензитета и карактеристика. Садржајне форме сукоба не представљају основу конвенционалног ратовања, већ се може рећи да су на сцени посебни, хибридни и асиметрични сукоби. Значајно је истаћи да је као главни узрок настанка ових појава да препозната глобализација са својим негативним ефектима и успостављањем нове расподеле снага на сцени глобалне моћи. Наиме, глобализација са својим негативни ефектима генерише услове за појачавање антагонизама и постојећих услова за избијање неконвенционалних форми сукоба. Практично, глобализација са својим ефектима поспешује постојеће предуслове за избијање хибридних ратова и појаву асиметричних претњи по безбедност.

Надаље, у најширем контексту, могуће је успоставити директну везу између актуелног тумачења хибридног ратовања и асиметричних форми угрожавања безбедности, где се, према одређеним ауторима, асиметричним могу назвати оружја и тактике, стратегије и све активности укључујући и санкције, које се промењују кроз међународно право.³⁴

Анализом појмова хибридног и асиметричног ратовања, дошло се до закључака да оба феномена постоје и да се спроводе у остваривању интереса, како држава тако и других организационих ентитета. Надаље, анализом детерминанти, карактеристика, појавних форми и области испољавања, уочено је да је хибридно ратовање шири појам и да обухвата комплетан корпус интереса и живота једне државе, да је разноврснији у областима и дугорочности ефеката, односно да поседује стратегијску компоненту у планирању и спровођењу. На другу страну, због ужег и значајно мањег обима области као и временском и по циљевима мањем обиму, асиметричне форме сукоба имају превасходну одредницу безбедносних претњи.

Ипак, значајно је истаћи да је могуће оба појма користити у дескрипцији нових, неконвенционалних, нелинеарних, делимично не војних и изненадних форми угрожавања безбедности. Односно, хибридно ратовање има значајну карактеристику асиметричности, док се асиметричне претње планирају са прорачунатим ефектима утицаја на области хибридног ратовања.

Узимајући у обзир да и хибридно ратовање и асиметричне претње циљају на превасходно на основне и рањиве компоненте друштва, најефикаснија одбрана од хибридног ратовања и асиметричних претњи представља превенција. Наиме, и хибридно ратовање и асиметрија имају за задатак да се спроводи, организује и промишља деловање које је различито од противничког, са циљем максимализације сопствених предности, коришћењем противничких слабости, преузимањем иницијативе, и остваривање веће слободе креирања активности са крајњим циљем постизања стратегијских циљева. На основу наведеног, превенција једне државе која би проактивно приступила креирању дефанзивног, одбрамбеног става према хи-

³⁴ Alan Beyerchen, "Clausewitz, Nonlinearity and the Unpredictability of War," *International Security*, 17:3 (Winter, 1992), pp. 59-90.

бридним и асиметричним претњама, подразумева превентивно планско деловање. Овакав приступ би значао стратегијски конципиран однос према кључним структурама државе и друштва, развојем легитимитета и легалитета институција државе, оснаживање економије, успостављање и примена закона, подизање нивоа опште културе и образовања становништва, медијска ширина информационог амбијента, верификација и истицање позитивних моралних и етичких вредности на нивоу националне социјалне свести, итд. Примењено у пракси, превентивни одговор на хибридне и асиметричне претње подразумева развој свих елемената државе и друштва, као што су војни капацитети и способности, економки, дипломатски, информативни и комуникациони, обавештајни и безбедносни, законски и правосудни, научни, образовни и административни потенцијали државе.³⁵

Литература

- [1] Печулић, Миодраг, *Глобализација – два света*, Београд: Гутенбергова галаксија, 2002.
- [2] Слипченко Владимир, *Война будущего*. Moscow: Московский Общественный Научный Фонд, 1999.
- [3] Суботић Милован, *Екстремизам под окриљем религије*, Београд: Одбрана, 2015.
- [4] Штрбац Катарина, Митровић Мирослав, „Интердисциплинарни приступ наукама безбедности и одбране“, Политичка ревија, број 3/2012.
- [5] Alan Beyerchen, „Clausewitz, Nonlinearity and the Unpredictability of War,“ *International Security*, 17:3 (Winter, 1992),
- [6] Arquilla John, Ronfeldt David, „The Advent of Netwar (Revisited).“ *Networks and Netwars: The Future of Terror, Crime, and Militancy*. Santa Monica, CA: Rand, 2001.
- [7] Beyerchen Alan, „Clausewitz, Nonlinearity and the Unpredictability of War,“ *International Security*, 17:3 (Winter, 1992)
- [8] CACI, „Dealing With Today’s Asymmetric Threat to U. S. and Global Security“, CACI International Inc, An Executive Summary of the May 8th 2008 Symposium, 2008.
- [9] Cebrowski Arthur, Garstka John. *Network-Centric Warfare: Its Origin and Future*, U. S. Naval Institute, Jan. 1998.
- [10] Cox, Robert, W., „Perspektive of Globalization“ in ed. Mittelman, J. H., *Globalization-critical reflections*, London: Lynne Rienner Publisher. inc. 1996
- [11] Department of Defense of US Government, *Irregular Warfare (IW)-Joint Operating Concept (JOC)*, 2007.
- [12] Hoffman Frank G., „On Not-So-New Warfare: Political Warfare vs. Hybrid Threats,“ *War on the Rocks* (blog), July 28, 2014, Interenet, <http://warontherocks.com/2014/07/on-not-so-new-warfare-political-warfare-vs-hybridthreats/>, 10/12/2016.
- [13] Hofman Frank G., *Conflict in the 21st Century-The Rise of Hibrid Wars*, Potomac Institute for Policy Studies, 2007.
- [14] Institute for National Strategic Studies, *Strategic Assessment 1998: Engaging Power for Peace*, Washington: National Defense University Press, 1998.
- [15] Kofman Michael, Matthew Rojansky, „A Closer look at Russia’s ‘Hybrid War’“, *Kennan Cable*, Woodrow Wilson International Center for Scholars, No. 7, April 2015.

³⁵ Види: CACI, „Dealing With Today’s Asymmetric Threat to U.S. and Global Security“, *An Executive Summary of the May 8th 2008 Symposium*, 2008 CACI International Inc.

[16] Korybko Andrew, *Hybrid Wars: the indirect adaptive approach to regime change*, Moscow, Peoples' Friendship University of Russia 2015.

[17] Kristin S. Kolet, *Asymmetric Threats to the United States*, Fairfax, VA: National Institute for Public Policy, 2002.

[18] Lambakis Steven, Kiras James, Kolet Kristin, *Understanding „Asymmetric“ Threats to the United States*, National Institute for Public Policy, Fairfax, 2002.

[19] Liddell Hart, B. H. . „The Strategy of Indirect Approach.“, *National War College*, 1954.

[20] Mann Steven, „Chaos Theory and Strategic Thought“, *Parameters*, Autumn 1992.

[21] Metz, S., and Johnson, D., V., *Asymmetry And U. S. Military Strategy: Definition, Background, And Strategic Concepts*, Strategic Studies Institute, US, 2001.

[22] Nazemroaya Mahdi Darius, „Iraq and Syria are Burning, „Constructive Chaos“ and America's Broader Strategy to Conquer Eurasia.“ *GlobalResearch. ca*, June 2014.

[23] Nye Joseph S., Jr., „The misleading metaphor of decline,“ *The Atlantic Monthly*, March 1990.

[24] Renz Bettina, Smith Hanna, *Russia And Hybrid Warfare – Going Beyond The Label*, Finnish Prime Minister's Office, Government's analysis, 2016.

[25] Shahskov Sergei, „The theory of 'manageable chaos' put into practice.“ Strategic Culture Foundation, March 2011.

[26] Sun Tzu, *Art of War- Chapter 3: Attack by Stratagem*, Leicester: Allandale, 2000.

[27] Štrbac Katarina, Mitrović Miroslav, "Asymmetric Threats-common response in Western Balkans", *The Review of International Affairs*, vol. LXII, No 1143, July-September 2011.

[28] The Joint Staff, *Joint Strategy Review*, Washington, DC, 1999.